

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مرکز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

ANALİZ301
MAYIS 2022

TÜRKİYE-CEZAYİR İLİŞKİLERİNDE STRATEJİK ORTAKLIK DÖNEMİ

İSMAİL NUMAN TELCİ

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2022

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Yayınlanma Tarihi: 18 Mayıs 2022

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon : +90 850 888 15 20

Eposta : info@orsam.org.tr

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı.

“Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5'inci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir”

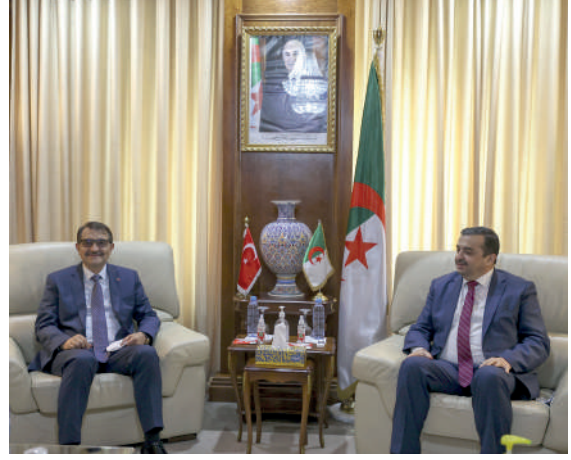
TÜRKİYE-CEZAYİR İLİŞKİLERİNDE STRATEJİK ORTAKLIK DÖNEMİ

Yazar Hakkında

Doç. Dr. İsmail Numan Telci

ORSAM Başkan Yardımcısı ve Kuzey Afrika Çalışmaları Koordinatörü görevlerini yürüten İsmail Numan Telci, aynı zamanda Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü ve Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde dersler vermektedir. 2014-2018 yılları arasında Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsünün kurucu müdür yardımcılığını yapan Telci'nin çalışma alanları arasında Körfez siyaseti, Körfez ülkelerinin dış politikaları, Mısır siyaseti, Mısır'daki toplumsal hareketler ve Arap devrimleri gibi konular bulunmaktadır. 2013'te "Mısır Devrimi Sözlüğü", 2017'de "Mısır: Devrim ve Karşı Devrim", 2018'de "Devrim Sonrası Mısır Dış Politikası: Dönüşüm Arayışından Meşruiyet Çıkmazına" ve 2021 yılında "Körfez Dış Politikası: Bağımlılık, Müdahalecilik, Tarafsızlık" kitaplarını yayımlamıştır. 2017-2019 yılları arasında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi ve İslam İşbirliği Teşkilatı tarafından desteklenen projelerde yürütücü ve araştırmacı olarak görev almıştır.

İÇİNDEKİLER

3 GİRİŞ

5 TÜRKİYE-CEZAYİR İLİŞKİLERİNDE ORTAK PERSPEKTİF

5 LİBYA KRİZİ

6 ULUSAL GÜVENLİK

9 FRANSA İLE İLİŞKİLER

11 İŞ BİRLİĞİ İMKANLARI VE CUMHURBAŞKANI TEBBUN'UN TÜRKİYE ZİYARETİ

13 ASKERÎ İŞ BİRLİĞİ

19 EKONOMİK İŞ BİRLİĞİ

25 SONUÇ

27 KAYNAKÇA

GİRİŞ

Sahip olduğu jeopolitik konum ve yüzölçümü itibarıyla Afrika kıtasının kilit aktörlerinden birisi olan Cezayir, siyasi, ekonomik ve askeri alanlarda Türkiye için elverişli ve uzun soluklu pek çok iş birliği sahasını içinde barındıran bir ülke konumundadır. Libya meselesi başta olmak üzere günümüz bölgesel krizlerine benzer perspektiften yaklaşan iki ülke, sahip oldukları dış politika ilkelerinden ötürü çözüm odaklı ve kapsayıcı bir duruş sergilemektedir. Bu anlamda, iki ülkenin gerek Fransa ile ilişkileri gerek Libya krizinin çözümü noktasında atılan adımlar ve yürütülen diplomasi ve gerekse İsrail ile normalleşme anlaşmalarına verilen tepkiler, iki Akdeniz ülkesinin mevcut ajandalarındaki ortak yönleri göstermesi açısından önemlidir. Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki günümüz güçler dengesinde ise bu denli ortak paydada buluşan iki devletin hem ileriye dönük bir vizyon belirlemesi hem de yukarı-

da belirtilmiş alanlarda (siyasi, ekonomik ve askeri) etkileşimini artırması kaçınılmazdır. Bu bağlamda, özellikle son dönemde Fas'ın artan etkinliğine paralel olarak Libya meselesinde etkin rol alma ve söz sahibi olma noktasında çaba sarf eden Cezayir için diplomasi alanında verilen mücadelede Türkiye önemli bir potansiyel müttefikdir. Bununla beraber, ekonomisi büyük oranda doğal gaz ve petrol gelirlerine bağımlı olan Cezayir'in temel önceliklerinden biri ekonomik kaynaklarını çeşitlendirmek ve bu yolla 44 milyonluk nüfusuna yeni iş fırsatları yaratmaktır. Bu hedefleri gerçekleştirmek için halihazırda Cezayir'de faaliyet gösteren Türk şirketlerinin sayısının artması, iki ülke ticari ilişkilerinin geliştirilmesi ve karşılıklı yatırımın teşvik edilmesi, oluşturulacak gelecek vizyonunun temel çarkları arasındadır. Diğer bir taraftan Türkiye ise Akdeniz jeopolitiğinde önemli bir konuma sahip olan Cezayir üzerinden kuracağı güvenli ve ucuz maliyetli ticaret

* Bu analiz daha önce Al Jazeera Center for Studies tarafından "A Vision for the Future of Turkish-Algerian Relations: Convergence, Cooperation and Coordination" başlığıyla yayınlanmış çalışmanın genişletilmiş ve türkçeleştirilmiş halidir.

rotaları ile bölge üzerindeki nüfuz alanını artırabilir. Yine Cezayir'in aynı zamanda Sahraaltı Afrika'ya açılan bir kapı olduğunu düşünürsek Türkiye'nin Afrika açılımı politikaları kapsamında dost ülkelere ve gelişmekte olan Afrika pazarlarına ulaşması Cezayir ile kuracağı güçlü iş birliğinin önemini arttırmaktadır.

Öyle ki, iki ülke arasındaki güçlü iş birliği imkanlarının değerlendirilmesine yönelik adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda Cezayir Cumhurbaşkanı Abdulmecit Tebbun'un Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın daveti üzerine 15-17 Mayıs tarihleri arasında gerçekleştirdiği Türkiye ziyareti, 17 yıl aradan sonra potansiyel iş birliklerinin hayata geçirilmesi ve farklı alanlarda bölgesel ortaklıkların güçlendirilip tesis edilmesi adına

oldukça önemlidir. Ziyarette iki ülke arasında enerji, sanayi, ticaret, eğitim ve kültür başta olmak üzere birçok alanda 15 anlaşma imzalanması iki ülke ilişkilerinin önümüzdeki dönemde çok daha yakınlaşacağını göstermektedir.

Bu bilgiler ışığında çalışmanın ilk kısmında Libya krizi ve Fransa ile ilişkiler, Türkiye ve Cezayir'in dış politika merceğinden ele alınacak, benzer yönler incelenecektir. Çalışmanın ikinci kısmında Cumhurbaşkanı Tebbun'un son ziyareti bağlamında iki ülke arasındaki potansiyel iş birliği imkanları masaya yatırılacak, askerî ve ekonomik ölçekte bu imkanların ne ölçüde uygulanabilir olduğu analiz edilecektir. Sonuç bölümünde ise iki ülke arasında oluşturulacak gelecek vizyonuna belirli katkılar ve öneriler dile getirilecektir.

TÜRKİYE-CEZAYİR İLİŞKİLERİNDE ORTAK PERSPEKTİF

Libya Başbakanı Dibeybe'nin Cezayir Ziyareti (2022).

Cezayir'in bölgesel anlamda izlediği dış politika, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren takip edilen dış politikanın kurumsallaşmış değerleri ile örtüşmektedir. Toprak bütünlüğü, mutlak bağımsızlık ve askerî müdahale karşılığını esas alan Cezayir devletinin bu ilkeli duruşu, büyük oranda sahip olduğu sömürge geçmişine ve yaklaşık sekiz yıl süren kanlı bağımsızlık savaşına dayanmaktadır. Bu bağlamda Libya meselesi ve Fransa ile ilişkiler, her iki ülkenin de ortak paydada buluşmasına ve benzer tepkiler vermesine olanak sağlamaktadır.

Libya Krizi

Libya krizinin başlangıcından itibaren askerî müdahaleye karşı olan Cezayir, taraflar arasında siyasi diyalog sürecini desteklemiş, Libya'ya yönelik yabancı her türlü müdahaleye karşı net bir duruş sergilemiştir. Bununla beraber Cezayir, Birleşmiş Milletler (BM) ve Afrika Birliği (AfB) gibi bölgesel ve ulusa-

rası çatı kuruluşları üzerinden Libya krizine müdahil olmuş, ancak krizin bölgeselliğine ayrı bir vurgu yaparak daha çok yerel çözüm mekanizmalarının bir parçası olmaya çabalamıştır. Nitekim artan çatışmalar ve Libya'daki otorite boşluğunu kullanarak kümelenen terör grupları, Libya'daki istikrar ve güven ortamını zayıflatmakla kalmamış aynı zamanda komşu devletlere yönelik ciddi bir güvenlik tehdidi unsuru haline gelmişlerdir. Takip eden süreçte, Mısır ve Fas gibi bölgesel aktörlerin yanı sıra Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Türkiye ve Rusya gibi bölge dışı aktörlerin aktif bir şekilde Libya krizine dahil olması, Cezayir'in Libya politikalarının tekrar sorgulanmasına yol açmıştır.¹ Bu konjonktürün etkisiyle somut adımlar atmaya başlayan Cezayir hükümeti, 1 Kasım 2020 tarihinde anayasa referandumu gerçekleştirerek belirli değişikliklere gitmiştir. Kabul edilen yeni anayasadaki ilgili maddeye göre Cezayir ordusu, parlamentonun üçte ikisinin onayı ile BM, AfB ve Arap Birliği'nin sınır ötesi operasyonlarına katılabilecektir. Anaya-

¹ "Cezayir Libya konusunda güçlü adımlarla etkinliğini artırıyor", *Anadolu Ajansı*, 13 Ocak 2020.

Kayıtsız ve diplomatik çözümleri önceleyen Cezayir'in Libya politikaları zamanla yerini ulusal güvenlik kaygıları sebebiyle sınırlı müdahaleciliğe bırakmıştır.

sa değişikliği, büyük oranda Libya ve Sahel'deki terör gruplarına ve kontrolü zor hale gelen illegal göç dalgasına karşı bir gereklilik olarak ön plana çıkmıştır.²

Kayıtsız ve diplomatik çözümleri önceleyen Cezayir'in Libya politikaları zamanla yerini ulusal güvenlik kaygıları sebebiyle sınırlı müdahaleciliğe bırakmıştır. Cezayir askerî doktrinindeki değişim, bir bakıma Türkiye'nin Libya'da yürüttüğü siyasi aktivizm ile benzer özellikler taşımaktadır. Başlangıçta tıpkı Cezayir gibi Kaddafi sonrası Libya'daki tüm bölgesel paydaşlara eşit mesafede yaklaşarak tarafsız tutumunu koruyan Türkiye, her fırsatta siyasi sürecin önemine vurgu yapmıştır. Aralık 2015'te BM'nin arabuluculuğunda Fas'ın Suheyraat kentinde imzalanan Libya Siyasi Anlaşması (LSA) ile beraber Libya'da BM tarafından tanınmış Uluslararası Mutabakat Hükümeti'ne (UMH) destek veren Türk hükümeti, ayrıca Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) başını çektiği blok tarafından uluslararası hukuka aykırı bir şekilde Doğu Akdeniz üzerinden izlenen hak ihlallerine karşı Kasım 2019'da Libya hükümeti ile Deniz Yetkilendirme ve Güvenlik Anlaşmaları imzalamıştır. Bu tarihten itibaren doğudaki milis güçlerin lideri Halife Hafter'in ar-

tan saldırılarına ve darbe girişimine maruz kalan Trablus'a askerî ve lojistik anlamda destek sağlayan Türk hükümeti, meşru yönetimin görevde kalmasını ve millî güvenlik sorunu olarak yaklaştığı Doğu Akdeniz'deki kazanımların (Türkiye-Libya Deniz Yetkilendirme Anlaşması) korunmasını amaçlamıştır.³

Gelinen noktada, Libya'da istikrarın sağlanması ve barış adına güçlü adımların atılması, ülkenin bütünlüğünü ve istikrarını kendi ulusal güvenliğinin bir parçası olarak gören Türkiye ve Cezayir için en önemli önceliktir.⁴ Bu anlamda Mart 2021'de göreve gelen Abdulhamid Dibeybe başbakanlığındaki Milli Birlik Hükümeti'ne (MBH) verilen destekler, Aralık 2021 tarihinde ertelenen başkanlık seçimleriyle beraber Tobruk merkezli parlamento tarafından tek taraflı olarak alınan kararlara karşı verilen tepkiler ve mevcut siyasi krizin yine adil ve şeffaf seçimler yoluyla çözüme ulaştırılması yönündeki talepler, her iki ülkenin de bölgede kaos ve sürdürülebilir çatışma isteyen aktörlere nazaran istikrar ve barışı amaçladığını göstermektedir.

Ulusal Güvenlik

Bu yaklaşımın bir sonucu olarak 23 Ekim 2020 tarihindeki ateşkes anlaşmasına kadar pek

² Abdennour Toumi, "Algeria's Military Changes and New Doctrine", Analysis No: 271, ORSAM, 30 November 2020, p. 16.

³ "Türkiye-Libya arasındaki deniz yetki alanları anlaşması, Doğu Akdeniz'de dengeleri değiştirdi", *Anadolu Ajansı*, 27 Kasım 2020.

⁴ "Türkiye ve Cezayir Libya'da beraber hareket etmek için anlaştı", *TRT Haber*, 26 Ocak 2020.

çok çözüm girişimini reddeden ve ülkeyi ciddi bir kaosa sürükleyen Hafter, iki ülke tarafından da tehdit olarak algılanmaktadır. Öyle ki Hafter'in 2014 yılından günümüze her türlü barış sürecini baltalaması hem Cezayir hem de Türkiye tarafından sert tepkiyle karşılanmıştır.

Libya ile yaklaşık 1.000 km kara sınırına sahip olan Cezayir için Libya'da oluşan güç boşluğunun terör grupları tarafından doldurulması önemli bir sorun teşkil etmektedir. Ocak 2013'te Cezayir'in In Amenas bölgesindeki Tiganturin petrol sahasına yönelik gerçekleştirilen saldırılar, Cezayir hükümetinin Libya politikalarında bir dönüm noktası olmuştur.⁵ 150 Cezayir vatandaşının esir alındığı ve 40 saha çalışanının öldürüldüğü saldırıları Cezayir'in uzun süredir Sahra ve Sahel bölgesinde mücadele ettiği Al-Murabitun terör örgütü üstlenmiştir. Örgüt lideri Muhtar Belmuktar'ın Mağrip El Kaidesi (AQIM) ile sahip olduğu güçlü bağlar da yine Cezayir karar vericileri için kayda değer bir diğer husustur. Dolayısıyla ülkenin batı ve güney sınırındaki hareketlilik, Cezayir'in sınır kontrolü hususundaki önlemlerini ve askerî harcamalarını artırmasına sebep olmuştur. Cezayir'in Libya sınırındaki illegal göç ve terör faaliyetlerini engelleme maksadıyla

500 milyon doların üzerinde bir harcama yaptığı belirtilmektedir.⁶ Covid-19 salgını ve doğal gaz fiyatlarındaki kademeli azalma ile beraber ekonomik darboğazdan geçen Cezayir için bu harcamaların uzun vadede ne ölçüde karşılanabilir olacağı da başlı başına bir belirsizliği içinde barındırmaktadır. Cumhurbaşkanı Abdülmecid Tebbun'un Ocak 2020'de UMH Başkanı Serrac ile yaptığı görüşmede Hafter'in saldırılarına yönelik başkent Trablus'u "kırmızı çizgi" olarak tanımlaması ve bu sınırın aşılmaması adına uyarılarda bulunması da Cezayir'in Libya meselesinde ne denli hassas olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde 1990'lardaki kanlı iç savaş tecrübesi hali hazırda siyasi açıdan kırılgan durumdaki Cezayir'in ulusal güvenlik kaygılarını ön plana çıkarmaktadır. Libya'daki iç savaş ve çatışmalar sonucunda tekrar yaşam alanı kazanan radikal ve sözde İslamcı grupların etki alanını genişleterek Cezayir sınırlarına sızma olasılığı ülke içindeki farklı kesimlere 1990'lı yılların iç savaş ortamını ve onun temel aktörlerinden İslami Kurtuluş Cephesi'ni (FIS) anımsatmaktadır.

Türkiye ise Libya'daki tarihi ve kültürel bağlarının yanı sıra Doğu Akdeniz jeopolitiğinde ve bölge üzerindeki hidrokarbon rezervlerinin kullanımı noktasın-

Doğu Akdeniz Doğalgaz Boru Hattı ve benzeri yapılara karşı Libya meşru hükümeti ile yaptığı kıta sahanlığı anlaşmasıyla birlikte Akdeniz'deki batı sınırını belirleyen Türkiye; GKRY, Yunanistan, Mısır ve BAE'nin başını çektiği oluşuma karşı "Mavi Vatan" doktrinini hayata geçirmiştir.

⁵ Abdenmour Toumi, "Algeria's Military Changes and New Doctrine", Analysis No: 271, ORSAM, 30 November 2020, p. 6.

⁶ Ferhat Polat, "Algeria's Role in Libya", TRT World Research Centre, 24 April 2020.

da uluslararası hukuka aykırı olarak saf dışı bırakılma tehlikesine karşı adımlar atmaktadır. Doğu Akdeniz Doğalgaz Boru Hattı ve benzeri yapılara karşı Libya meşru hükümeti ile yaptığı kıta sahanlığı anlaşmasıyla birlikte Akdeniz'deki batı sınırını belirleyen Türkiye; GKRY, Yunanistan, Mısır ve BAE'nin başını çektiği oluşuma karşı "Mavi Vatan" doktrinini hayata geçirmiştir. Bu kapsamda ilan edilen Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) ile karasularını vatan toprağı olarak addeden Türkiye, bu haklarının korunmasında Libya politikalarını aynı zamanda milli güvenlik çıkarları ile eşdeğer görmektedir. Buna ek olarak, devrim öncesi ve sonrasında Libya'nın çeşitli bölgelerinde faaliyet gösteren Türk inşaat şirketlerinin haklarını gözetken Türk hükümeti, aynı zamanda önemli bir potansiyele sahip Türkiye-Libya ticari ilişkilerinin de zarar görmemesi adına hem mevcut edinimlerini koruma altına almaya hem de ileriye dönük enerji güvenliğini sağlamlaştırmaya çalışmaktadır.

Öte yandan Libya'da Kaddafi karşıtı ayaklanmaların başlamasıyla birlikte ülkenin farklı noktalarında çok sayıda milis grup ortaya çıkmıştır. Özellikle ülkenin doğusundaki Bingazi kentinde yoğunlaşan DAES varlığına karşı bu milis grupları örgütleyen ve kabilelerin desteğini alan Halife Hafter, Libya'daki otorite ve güç boşluğundan istifade ederek 2014 yılında Karama (Onur) Operasyonu'nu başlatmıştır. Hafter birliklerinin operasyonun ikinci ayağı olarak Trablus'a saldırması ise iç savaşın fitilini ateşleyen en büyük etken olmuştur. Takip eden süreçte LSA'nın ardından kurulan BM destekli hükümeti tanımayan Hafter, 2019'un Nisan ayında ikinci kez Trablus'a yönelik işgal girişimini başlatmıştır.

Bu bağlamda Cezayir, kalıcı ateşkesin sağlandığı 23 Ekim 2020 tarihine kadar verilen

can kayıplarının ve ülke içi bölünmüşlüğün temel sorumlusu olarak gördüğü Hafter'e kuşku ve kaygı ile yaklaşmıştır. Öyle ki, dengelessiz ve saldırgan tutumlarından dolayı Hafter, çatışmaların Cezayir sınırına dayanması ve yarattığı iç karışıklık sebebiyle Libya'yı Cezayir için istikrarsız ve terörü besleyen bir komşu devlet haline getirmektedir. Ayrıca BAE, Rusya ve Fransa gibi aktörlerin Hafter üzerinden Libya krizine müdahil olması, krizi bölgesel bir sorun olarak gören Cezayir karar vericilerinin rahatsızlık duyduğu bir başka husus olmuştur. Ülkede popülaritesini DAES karşıtı operasyonlarla kazanan Hafter'in Medhali Selefi gruplarla yaptığı iş birliği ise Cezayir nezdinde bu grupların temsil ettikleri ideoloji ve ileriye dönük radikalleşme potansiyellerinden ötürü ciddi bir tehdit olarak algılanmaktadır. Çünkü Medhali Selefilerin Libya içindeki yükselişinin aynı görüş ve ideolojiyi benimsemiş Cezayir'deki mensuplarını cesaretlendirerek bir güç unsuru haline getireceği düşünülmektedir.⁷ Cezayirli karar vericilerin gözünde böyle bir gelişme, bu grupların Suudi Arabistan ve BAE ilişkisinden ötürü bu ülkelere Cezayir'e dolaylı yoldan müdahale imkânı tanıyacaktı.

Bununla beraber Hafter, Eylül 2018'de bazı terör gruplarına karşı mikro anlamda sınır ötesi operasyonlar düzenleyen Cezayir'i Libya'nın savaş ortamından faydalanmakla suçlamış, çatışmaları Cezayir sınırına taşımakla tehdit etmiştir.⁸ Hafter'in Cezayir karşıtlığındaki temel argüman ise 2011 yılında Kaddafi ayaklanmaları başladığında Cezayir'in devrimcilere karşı rejim güçlerine sağladığı silah ve asker yardımı olarak gösterilmektedir.

Benzer olarak Türkiye, 2015 sonrası yaşanan olaylarda Hafter'i Libya'da gerilim ve tanisiyonu artıran bir katalizör olarak görmektedir. Hafter birliklerinin Trablus saldırısına karşı

⁷ Jalel Harchaoui, "Too Close For Comfort: How Algeria Faces the Libyan Conflict", *Security Assessment in North Africa*, July 2018.

⁸ "Anger in Algeria after Threats by Libya's Haftar to 'Spread War' to it", *Asharq Al-Awsat*, 10 September 2018

UMH'nin yanında yer alan ve savaşın seyri- ni değiştiren Türkiye'ye karşı önce Haziran 2019'da Libya Ulusal Ordusu'nun (LUO) sözcüsü Ahmed el-Mismari ve daha sonrasında Aralık 2020'de Libya'ya asker gönderilmesinin önünü açan Cumhurbaşkanlığı tezkeresinin 18 ay süreyle uzatılması sonrasında Halife Hafter'in tehditkâr söylemleri gelmiştir. Türkiye'nin bu karar ile beraber savaşı seçtiğini ve komutasındaki milis gruplara Türkiye'ye karşı hazır olmaları yönünde uyarılarda bulunan Hafter'e yanıt çok geçmeden Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar'dan gelmiştir.⁹ Akar, "Türk unsurlarına yapılacak herhangi bir saldırı girişiminde katil Hafter unsurlarının meşru hedef olarak görüleceğini" vurgulamıştır.¹⁰ Geline nokta Türkiye ve Cezayir'in 10 Şubat 2022 tarihinde Tobruk merkezli parlamento tarafından geçici dönem başbakanı seçilen Fethi Başağa'ya Hafter ile kurduğu iddia edilen örtülü ittifak nedeniyle kuşkulu yaklaştığı söylenebilir.

Fransa ile İlişkiler

Cezayir ve Türkiye'nin Fransa ile olan ilişkileri, Macron dönemi Fransa'nın bölgesel politikaları ve yine Macron'un girişimleriyle hazırlanan "İslamcı Bölücülükle Mücadele Yasası" veya başka bir tabirle "Fransa İslam Yasası" sebebiyle oldukça sorunlu bir hale evrilmiştir.¹¹ Avrupa'da artan İslamofobi'nin temel çıkış noktalarından olan retorik başat destekçilerinden Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, söylem ve atıflarıyla her iki ülkenin de güçlü tepkisiyle karşılaşmıştır. 16 Şubat 2021 tarihinde Fransız parlamentosunda oylamaya sunulan yasa tasarısı, 151'e karşı 347 oyla kabul

edilmiştir.¹² Yasanın ortaya çıkışı büyük oranda Macron yönetiminin Fransa'nın belli başlı noktalarında meydana gelen terör saldırılarını direkt olarak dini saiklere dayandırmasından kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşıma göre çıkarılacak yasa ile Fransa'daki camilerde görevlerini icra eden Türk, Cezayirli ve Faslı imamların Müslüman halk üzerindeki etkisinin azaltılması amaçlanmış ve camilerin sıkı bir denetime tabi tutulması öngörülmüştür. Fransız yetkililere göre Fransa sınırlarındaki 2.400 camiden 1800'ünün bu 3 ülkenin vatandaşı olan imamlarının etkisi altında olduğu tahmin edilmektedir.¹³ Ancak her fırsatta Fransa'daki Türk ve Cezayirli din adamlarını hedef alan Macron'un Libya'daki politika tercihleri ve Sahel bölgesinde terörle mücadele adı altında yürüttüğü operasyonlar, radikal grupların çoğalmasına ve bu grupların bölgede militan devşirmesine olanak sağlamaktadır. Mali ve Nijer'de 2014 senesinden itibaren yürüttüğü Barkhane Operasyonlarının başarısızlıkla sonuçlanması ve Fransız askerî birliklerinin Mali'den çekilmesi sonucu bölgede radikal terör gruplarının artış göstermesi, Cezayir'in güney sınırlarında sözde İslamcı grupların güç kazanmasına yol açmıştır. Cezayir perspektifinden Fransa, bir taraftan Libya'da Hafter'e verdiği destek ile Libya'daki kriz ortamının kaynağı diğer taraftan ise 8 yıldır süre gelen Mali'deki askerî varlığından dolayı ülkenin güney sınırlarındaki radikal hareketliliğin baş sorumlusu olarak görülmektedir.

Bu gelişmelere ek olarak geçtiğimiz yıl Macron'un talebi üzerine tarihçi Benjamin Stora tarafından sömürge tarihi ve Cezayir

⁹ "Hafter'den tehdit: Türkiye savaşı seçti", *Sözcü*, 26 Aralık 2020.

¹⁰ "Akar: Türk unsurlarına yapılacak herhangi bir saldırı girişiminde katil Hafter unsurları meşru hedef olarak görülecektir", *Anadolu Ajansı*, 27 Aralık 2020.

¹¹ Kazım Keskin, "5 Soru: Fransa İslam Yasası", *SETA*, 20 Şubat 2021.

¹² "Fransa'da İslamcı bölücülükle mücadele yasası meclisten geçti", *DW*, 16 Şubat 2021

¹³ A.g.e.

Savaşı hakkında bir araştırma yürütülmüş, raporun sonucunda Macron, Cezayir'den özür dilemeyeceklerini ifade etmiştir. Ocak 2021'de tamamlanan rapor, Cezayir kamuoyunda fazlasıyla yankı bulmuş ve Cezayir'deki Fransız karşıtlığını yeniden gün yüzüne çıkarmıştır.¹⁴ Bununla beraber, Cezayir Cumhurbaşkanı Abdumecit Tebbun ve temsil ettiği yaklaşım, ülkedeki milli akımdan yana tavır koymakta ve bu anlamda Fransa'ya sömürge dönemi uygulamalarından ve Cezayir bağımsızlık mücadelesindeki katliamlarından ötürü tepki göstermektedir. Bouteffika döneminden itibaren kademeli olarak devletin kurumlarına sirayet eden bu yaklaşım, yaşanan son gelişmelerden sonra kendisine daha fazla genişleme alanı bulmuştur.

Öte yandan Libya ve Doğu Akdeniz'deki Türkiye karşıtı kampın başat aktörlerinden Fransa, bu sahalardaki ittifakları siyasi bir birliğe dönüştürmenin yollarını aramış, Hafter'e olan açık desteğine rağmen Türkiye'nin yakın geçmişte BM tarafından tanınan meşru hükümet ile olan ilişkilerini eleştirmiştir. Nitekim Dibebe hükümetini olumlu karşılayan Macron yönetimi, takip eden dönem içinde ülkenin batısına açılımı bulunarak yeni dönemde

Libya'daki olası senaryolara karşı önlem alma yolunu seçmiştir. Bu kapsamda Macron'un Libya Özel Temsilcisi Paul Soler'in 2021'in Kasım ayındaki Trablus ziyareti, bu açılımın bir göstergesi olarak okunabilir. Bununla birlikte İslamofobi ve yabancı düşmanlığını Fransa'nın kurumsal dış politika ilkeleri haline getiren Macron ve temsil ettiği zihniyet, Fransa'daki Türk diasporası üzerinde baskıcı uygulamalar geliştirmektedir. Meclisten geçen İslamcı Bölücülükle Mücadele Yasası ile birlikte yalnız dini değerler değil aynı zamanda kültürel ve milli değerler de hedef alınmaktadır. Ancak, bu uygulamalar, ne Avrupa Birliği'nin (AB) temel ilkeleri olan demokrasi, insan hakları ve ifade özgürlüğüne ne de Fransa'nın çok uluslu sosyokültürel yapısına uygundur.

Bu bilgiler ışığında Rusya-Ukrayna savaşının yaratmış olduğu uluslararası sistemdeki ittifak dengesi, Türkiye ve Cezayir'in Fransa ile sahip olunan gergin atmosferi aynı ölçüde yumuşatmasına tanıklık etmiştir. Ekonomik, siyasi ve toplumsal ölçekte ortaya çıkan istikrarsızlıklar, her iki ülke adına Fransa ile normalleşmeden ziyade karşılıklı bağımlılık esasına dayalı ihtiyatlı bir 'ılımlılaşmayı' beraberinde getirmiştir.

¹⁴ "Fransa'nın 'özür dilemeksizin' hazırlattığı raporla sömürge geçmişiyle yüzleşme çabası Cezayir'de tepkiyle karşılandı", *Anadolu Ajansı*, 29 Ocak 2021.

İŞ BİRLİĞİ İMKÂNLARI VE CUMHURBAŞKANI TEBBUN'UN TÜRKİYE ZİYARETİ

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Cezayir Cumhurbaşkanı Tebbun'u Resmi Törenle Karşıladı.

Türkiye ve Cezayir, ikili ilişkilerinin siyasi, ekonomik, kültürel ve güvenlik boyutta sahip olduğu iş birliği fırsatları ile jeopolitik, askeri ve ekonomik bağlamda önemli bir bölgesel potansiyeli bünyesinde barındırmaktadır. Türkiye'nin Afrika politikası çerçevesinde ekonomik açıdan özel ilgi gösterdiği ülkelerden birisi olan Cezayir, sahip olduğu doğal kaynaklar ve demografik güçle Kuzey Afrika bölgesinin yükselen güçlerinden birisi olmayı sürdürmektedir. Aynı şekilde Türkiye'nin artan etkinliği ve bölge ülkeleriyle gelişen ekonomik ilişkisi bölgesel meselelerin göz ardı edilemeyen aktörlerinden birisi haline gelmesine sebep olmaktadır. Türkiye'nin Libya'da ortaya koyduğu irade ve bölgesel krizlerde sergilediği tutarlı politikalar, Cezayir başta olmak üzere Kuzey Afrika ülkelerinin küresel sistemdeki belirsizliğin hâkim olduğu bu dönemde ortak arayışlarında ön plana çıkmasını sağlamaktadır. Bu çerçevede Türkiye ve Cezayir arasında iş birliği alanlarının geliştirilmesi, çeşitli fırsatların değerlendirilerek ortaklıkların oluşturulması, çatışma ve insani krizlerde ortak bilincin yerleşmesi ve bölgesel olarak üstlenilecek

karşılıklı rollerle barışa katkıda bulunulması; Türkiye-Cezayir ilişkilerinin gelecek için oluşturacağı vizyonun temel ilkelerini inşa edecektir. Bu bağlamda ikili ilişkilerin sahip olduğu iş birliği kapasitesini ve bu kapasitenin gelişme potansiyelini analiz etmek, iki ülkenin üstleneceği misyonu netleştirmek anlamında kritik bir aşama olacaktır.

Bu kapsamda 15-17 Mayıs tarihleri arasında Cumhurbaşkanı Tebbun'un Türkiye'ye resmi ziyareti, 17 yıl aradan sonra Türkiye'ye Cumhurbaşkanlığı düzeyinde gerçekleştirilen ilk ziyaret olması bakımından kayda değerdir. Öyle ki 2005 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Abdulaziz Bouteflika tarafından düzenlenen ziyaretin ardından iki ülke arasında 2006 yılında Dostluk ve İş Birliği Anlaşması imzalanmıştı. Bununla beraber Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2018 ve 2020 yıllarındaki Cezayir ziyaretleri kapsamında iki ülke ilişkilerinde önemli adımlar atılmıştı.

Ancak Cumhurbaşkanı Tebbun'un son ziyareti, iki ülke arasındaki ekonomik ve siyasi bağların ne denli güçlendiğini göstermektedir.

Ziyaretler kapsamında iki ülke arasında sosyal hizmetler,  evre, enerji, terörle mücadele, turizm, eēitim, teknoloji, balıkçılık, ticaret, altyapı, maliye ve farklı konularda toplamda 15 anlaşma imzalanmış, bunlara ek olarak Cumhurbaşkanı Erdoēan ve Cumhurbaşkanı Tebbun'un imzalarıyla Birinci Ortak Yüksek Düzeyli İş Birliēi Konseyi Bildirisi imzalanmıştır.¹⁵ Bununla beraber 17 Mayıs tarihinde Dış Ekonomik İş Konseyi (DEİK)  nc l ē n de Türkiye-Cezayir İş Forumu düzenlenmiş, iki ülkeden kamu ve özel sektör yetkililerinin katıldıēı toplantılarda Cezayir'den farklı sektörlerde faaliyet gösteren 100'den fazla firma hazır bulunmuştur.

Hiç şüphesiz DEİK tarafından organize edilen İş Forumu, hükümet nezdinde imzalanan 15 farklı anlaşma ile beraber Türk ve Cezayir  zel sektör paydaşları arasındaki etkileşimi artırarak potansiyel ortaklıklara ivme kazandıracaktır. Ayrıca görüşmeler esnasında taraf şirketlerin Cezayir ve Türkiye'de karřılařtıēı sorunlar masaya yatırılmış ve bu hususta çözümler üretilerek yapılan anlaşma-

ların pratikte etkili olmasında önemli adımlar atılmıştır.

Türkiye ile Cezayir yakınlaşmasının tarihi ve kültürel olarak derin baēlarının yanında, Libya'daki istikrarsızlık ve bazı bölgesel krizlerde ortak endişelerin olması ikili ilişkilerin derinleşmesine ve yeni fırsatların oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Son ziyarete paralel olarak enerji kaynakları, yeni deniz nakliye rotaları ve diēer bölgesel aktörlerle kurulacak ekonomik ortaklıklar aracılıēıyla Türkiye ve Cezayir bölgesel kalkınmada  nc  bir rol üstlenebilir. Ayrıca güvenlik boyutunda iki ülkenin sahip olduēu askerî gücün karşılıklı eēitim ve savunma sanayi iş birliēi imkanlarıyla daha da ileriye taşınması, Ortadoēu ve Kuzey Afrika'daki güvenlik denklemini ve dengeleri deēiřtirme potansiyele sahiptir. Askerî kapasiteleri itibariyle bölgenin  ne çıkan iki gücü olan Türkiye ve Cezayir'in ulusal güvenlik endişeleri sebebiyle ortak çerçevede buluşması, çıkarları için krizler üzerinden bölgeyi dizayn çabası içerisinde olan aktörleri politikaları hususunda düşünmeye sevk edecektir.

¹⁵ "Türkiye ile Cezayir arasında 15 anlaşma imzalandı", *Anadolu Ajansı*, 15 Mayıs 2022.

ASKERÎ İŞ BİRLİĞİ

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Cezayir Ziyareti Esnasında Cezayirli Askerler Hazır Bulundu.

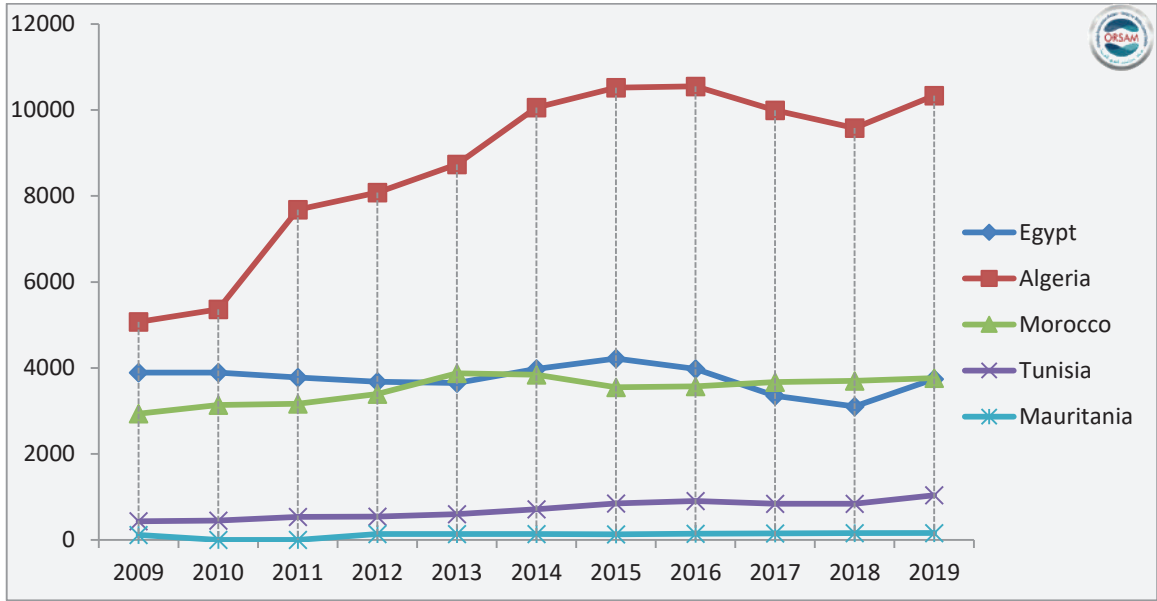
Türkiye ve Cezayir arasındaki gelecek vizyonunu şekillendirecek ve iki ülkenin bölgesel ağırlığını arttıracak en önemli iş birliği sahası, savunma sanayi ve askerî alandaki ortaklıklardır. Cezayir, Kuzey Afrika'da Mısır'dan sonra en güçlü ordulardan birine sahip olup kurumsal yapısı, teçhizatı, silahlanma durumu ve eğitilmiş askerleri ile bölgenin en dikkat çekici güvenlik yapısına sahiptir. Sahraaltı bölgesi ve Libya'daki istikrarsızlık, Fas ile aralarındaki rekabet ve ülkenin yaşadığı on yıllık acı iç savaş tecrübesi Cezayir ordusunun güvenlik öncelikli bir perspektifle bölgesel duruşunu belir-

lemesine sebep olmaktadır. Bu sebepten ötürü Cezayir, son on yılda Kuzey Afrika ülkeleri arasında en çok askerî harcama yapan ülke olmuştur.¹⁶ Cezayir, 1 Kasım 2020 tarihindeki Anayasa Değişikliği referandumu sonucunda sınır ötesi operasyona izin vermek suretiyle geleneksel askerî doktrininde de değişikliğe gitmiştir.¹⁷ Böylece bölgesel kriz ve çatışmalarda ulusal güvenliğini yerinde ve sınırlı müdahalecilik konseptiyle önlemeyi amaçlayan Cezayir, diplomatik müzakerelerde ordunun rolünü daha fazla kullanmayı planlamaktadır.

¹⁶ "Data for all countries from 1988-2020 in constant (2019) USD", *SIPRI*, 2021.

¹⁷ Abdenmour Toumi, "Algeria's Military Changes and New Doctrine" Analysis No: 271, *ORSAM*, 30 Kasım 2020.

Tablo 1: Kuzey Afrika Ülkelerinin Askerî Harcamaları (2009-2019)

Kaynak: SIPRI (milyon dolar)

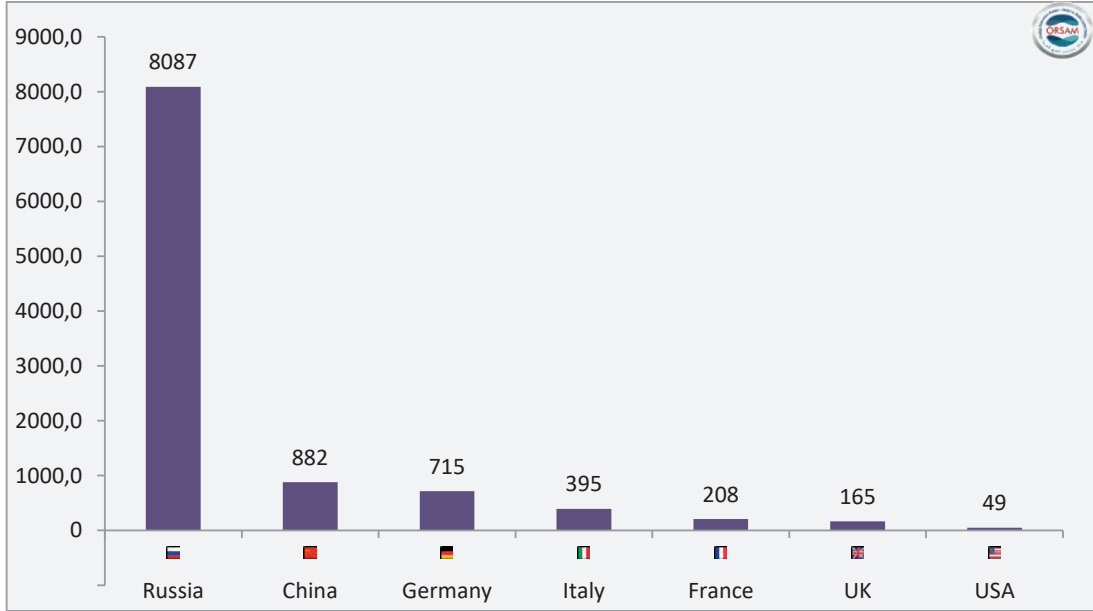
Cezayir, aynı zamanda değişen askerî doktrini ile savunma sanayi alanında adımlar atmayı hedeflemekte ve silahlanmasının büyük çoğunluğunu sağladığı Rusya, Çin ve Almanya gibi aktörlerin yanında yeni tedarikçiler arayışı içerisinde. Her sene ortalama 10 milyar dolar askerî harcama yapmakta olan Cezayir, silah ithalatının yaklaşık %67'sini Rusya'dan tedarik etmektedir. Bilhassa SU-34, SU-35 ve SU-57 uçakları gibi araçlar için Rusya'yla anlaşılan Cezayir'in son on yıldaki silah ithalatında en büyük paya hava gücü ekipmanları sahip-

tir.¹⁸ Çin ile İHA, fırkateyn ve korvet için anlaşmalar yaparken Almanya ile özel askerî ekipmanlar, askerî kara taşıtları gibi alanlarda silah ticareti yürütmektedir.¹⁹ Cezayir'in silah ithalat verilerindeki silah kategorilerine baktığımızda hava araçları, gemiler, zırhlı araçlar ve füzele- rin geniş yoğunluğa sahip olduğunu görmekteyiz. Fas'ın ABD'nin gölgesinde silahlanması- na karşı Cezayir, ulusal güvenlik endişeleri sebebiyle daha fazla silah ithalatı yapmakta ve ordusunu güncel silahlarla donatmaya özen göstermektedir.

¹⁸ "An Overview of Russia-Algeria Military Cooperation", *New Defence Order Strategy*, 21 April 2020.

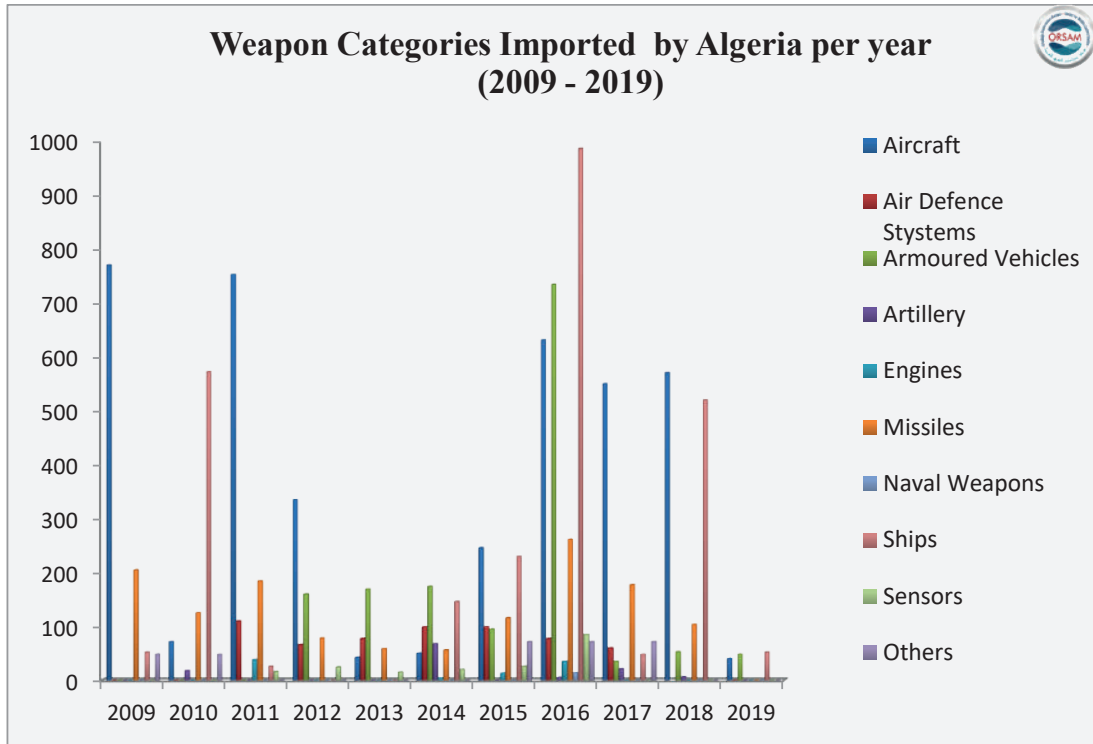
¹⁹ "Kuzey Afrika'da Silahlanma Yarışı Devam Ediyor", *C4 Defence*, 27 Kasım 2020.

Tablo 2: Ülkelere Göre Cezayir Ordusunun Toplam Silah İthalatı (2009-2019)

Kaynak: SIPRI (milyon dolar)

Tablo 3: Yıllara Göre Cezayir'in İthal Ettiği Silahların Kategorileri (2009-2019)

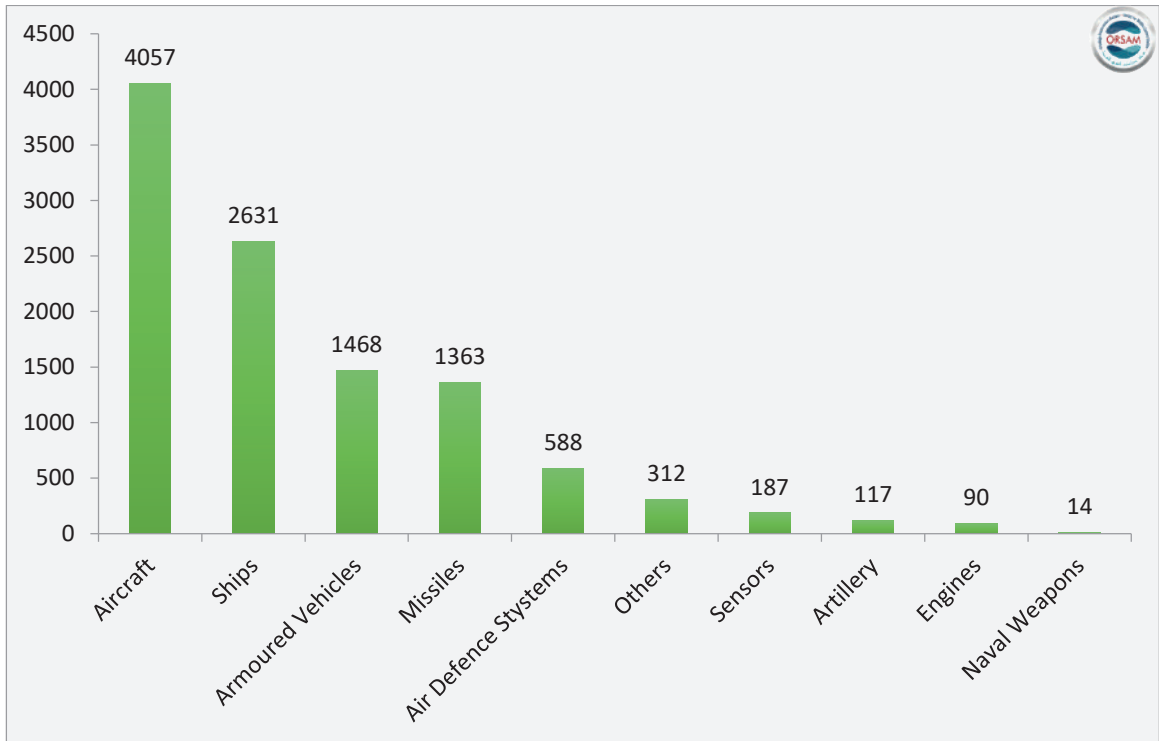

Kaynak: SIPRI (milyon dolar)

Cezayir, silahlanmaya önem vermenin yanında dinamik bir askerî güce ve aktif bir orduya sahip olmayı da önemsemektedir. Bu bağlamda 2015 yılında özel kuvvetlerini yeniden yapılandıran Cezayir ordusu, askerlerin eğitimi için Rusya, Almanya ve Türkiye gibi ülkelerde askerî iş birliği anlaşmaları çerçevesinde yurtdışı eğitimleri düzenlemektedir. Türkiye ve Cezayir arasında 2003 tarihinde

çerçevesi çizilen ve 2009 yılında imzalanan askerî eğitim iş birliği anlaşması, iki ülke arasında subay eğitimleri, ortak tatbikatlar ve bilgi alışverişi gibi konuları kapsamaktadır.²⁰ Türkiye ve Cezayir arasındaki askerî iş birliği bu anlaşma ile başlayıp Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Ocak 2020'deki ziyaretinde askerî ve güvenlik alanında yeni ortaklıklar planlanmaktadır.²¹

Tablo 4: Cezayir Tarafından (Toplam) İthal Edilen Silahların Kategorileri (2009-2019)

Kaynak: SIPRI (milyon dolar)

²⁰ "Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı ile Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti Millî Savunma Bakanlığı Arasında Askerî Eğitim Alanında İş Birliği Anlaşması", *Resmî Gazete*, Karar Sayısı: 2009/15369, 6 Eylül 2009.

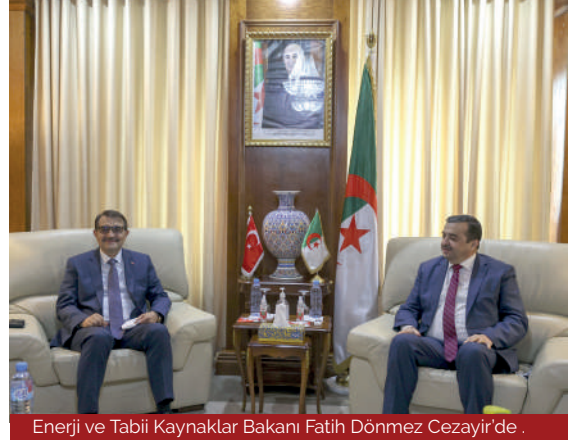
²¹ "Türkiye ve Cezayir'den 'her alanda' işbirliği", *Habertürk*, 26 Ocak 2020.

Öte yandan Türkiye ve Cezayir yetkilileri tarafından Libya krizinde terör örgütleri ve savaş baronlarıyla mücadele edilerek istikrarın tesis edilmesi hususunda ortak hareket edileceğinin açıklanması ve savunma sanayi alanında iş birliğinin arttırılmasına yönelik hedefler iki ülkenin askerî ve güvenlik alanındaki iş birliğini stratejik kabul ettiğini göstermektedir.²² Türk Silahlı Kuv-

vetlerinin ve Türk savunma sanayisinin Suriye, Irak, Libya ve Dağlık Karabağ'da ortaya koyduğu başarılar Cezayir'in askerî anlamda Türkiye'ye daha da yakınlaşmasını teşvik edebilir. Ayrıca iki ülkenin benzer aktörlerin politikalarından rahatsız olması ve bölgesel krizlerde ortak endişelerinin bulunması askerî alandaki iş birliğini daha da stratejik hale getirmektedir.

²² "Türkiye ve Cezayir Libya'da beraber hareket etmek için anlaştı", *TRT Haber*, 26 Ocak 2020.

EKONOMİK İŞ BİRLİĞİ

Cezayir, Akdeniz'den Sahra çölüne yayılan geniş yüzölçümüyle, sahip olduğu hidrokarbon kaynakları ve madenlerle, genç ve kalabalık nüfusuyla (44 milyon) Kuzey Afrika'da önemli bir ekonomik potansiyeli bünyesinde barındırmaktadır. Cezayir'in ekonomisi büyük oranda enerji sektörüne bağlıdır. Hidrokarbon ürünleri, ülkenin ihracat gelirlerinin %97'sini, gayri safi milli hasılanın (GSMH) %45'ini ve bütçe gelirlerinin 2/3'ünü teşkil etmektedir.²³ Bu bağımlılık, petrol fiyatlarının değişiminden kolay bir şekilde etkilenen kırılgan bir ekonomik yapıya neden olmaktadır. Yetersiz tarımsal üretim ve endüstriyel altyapı nedeniyle birçok ürünü yurtdışından satın almak zorunda kalan Cezayir, ihtiyaçlarını karşılamak için yıllar geçtikçe daha fazla ithalat yapmaktadır. İthal edilen ürünlerin çoğunluğu gıda ürünleridir, bunun dışında ithalatında kara taşıtları ve yan ürünleri, teknolojik araçlar, kimyasallar ve petrol yağları gibi yan sanayi ürünleri önemli

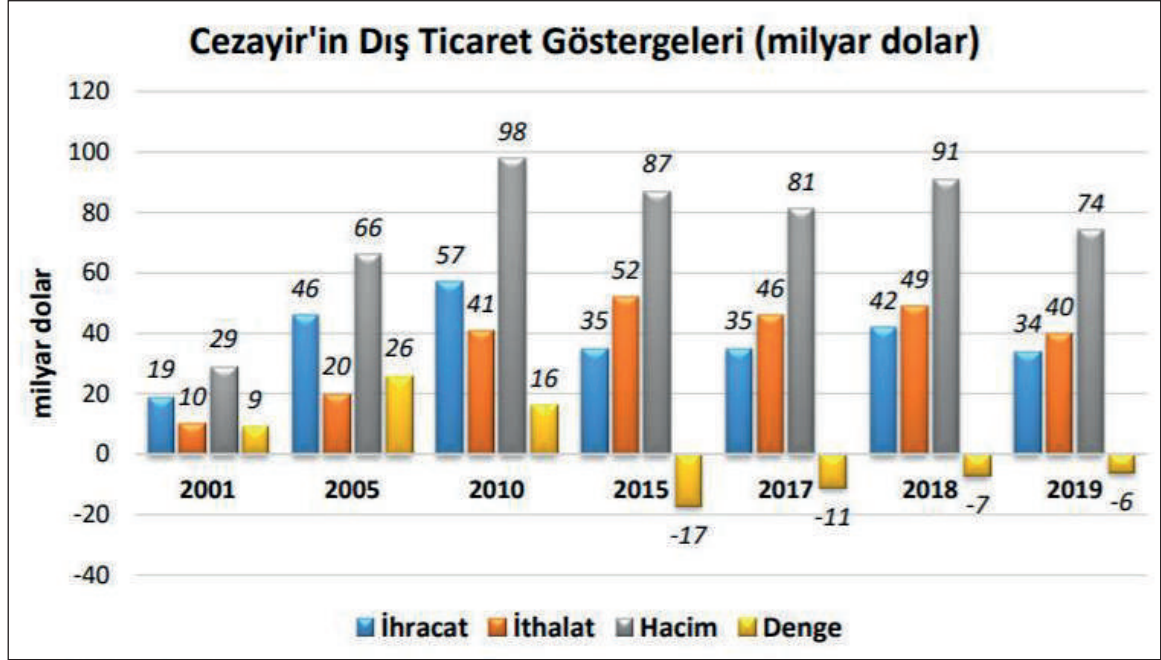
yer tutmaktadır. İhraç ettiği ürünler ise daha çok işlenmemiş madenler, petrol ve doğal gaz ürünlerinden oluşmaktadır. En çok ihracat yaptığı ülkeler sırasıyla İtalya, Fransa, İspanya, ABD, Birleşik Krallık ve Hindistan'dır. En çok ithalat yaptığı ülkeler ise Çin, Fransa, Rusya, İtalya, İspanya, Almanya ve Türkiye'dir. Son yıllarda Fransa'nın ülke ekonomisindeki nüfuzu giderek azalırken Çin ve Türkiye'nin yatırım ve ticaretleri artmaya devam etmektedir.²⁴

Türkiye ile Cezayir'in birbirleriyle ticaretinde ciddi bir seviyede oldukları görülmektedir. Bununla birlikte ekonomik hacimleri ve ticari kapasiteleri bağlamında ele alındığında bu rakamların yetersiz olduğu da söylenebilir. Bu durum iki ülke liderleri tarafından teyit edilirken hem Cumhurbaşkanı Erdoğan hem de Cezayir Cumhurbaşkanı Tebboun iki ülke arasındaki ticaretin en az 10 milyar dolara çıkarılmasını hedeflediklerini belirtmişlerdir.

²³ Azzedine Layachi, "People's Democratic Republic of Algeria", *The Government and Politics of the Middle East and North Africa*, ed. Mark Gasiorowski, Sean L. Yom, New York: Routledge, 2018, p. 330.

²⁴ "Cezayir Ülke Profili", *T.C. Ticaret Bakanlığı*, Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü, 2020.

Tablo 5: Cezayir'in Dış Ticaret Göstergeleri²⁵

Kaynak: Trademap

Halihazırda Türkiye ve Cezayir arasındaki ticaret hacmi yaklaşık 2,5-3 milyar dolar civarındadır. Cezayir'in ithalatında Türkiye'nin payı yaklaşık %5 oranında bir paya sahip iken ihracatındaki payı ise yaklaşık %2'dir. 2018 yılında Cezayir, Türkiye'nin Afrika kıtasındaki en büyük ikinci ticaret ortağı olmasına rağmen, Cezayir dış ticaretinde Türkiye'nin payı hedeflenen düzeyde değildir. İki ülkenin yetkilileri de ticaret hacmini kısa vadede 5 milyar dolara çıkarmayı hedeflediklerini belirterek²⁶ ekonomik ilişkilerde giderek artan bir ivmenin gerekliliğini beyan etmiştir. Bu bağlamda Cumhurbaşkanı Erdoğan, son üç yılda iki defa ziyaret ettiği Cezayir'de iş adamlarına yaptığı konuşmada, serbest ticaret anlaşması için gerekli adımla-

rın atılmasına ve "birlikte üretmek ve birlikte ilerlemek arzusu" içerisinde ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine vurgu yapmıştır.²⁷

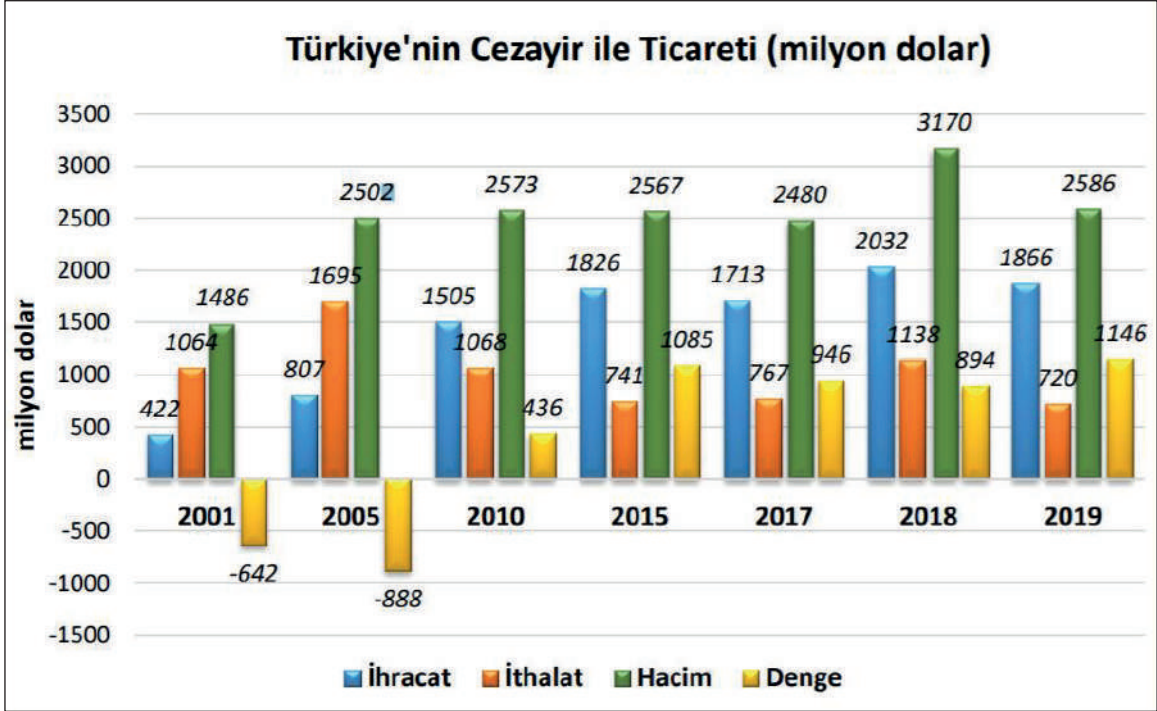
İki ülkenin ekonomik kalkınmaya olan ihtiyacı yeni ticari ortaklıklar kurulmasına, yatırımcı çekmeye çalışılmasına ve yeni sektörlerle ekonomik çeşitliliğin artırılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin yatırımları ve Cezayir'in Türkiye'ye ihraç ettiği hidrokarbon kaynakları ve madenler, iki ülke için stratejik öneme sahiptir. Türkiye'nin doğalgaz ve petrol gibi enerji kaynaklarındaki dışa bağımlılığı, Cezayir ekonomisindeki hidrokarbon kaynaklarının ağırlığı sebebiyle sektörel çeşitliliğin olmaması gibi konular iki ülkeyi yakınlaştıran hususların başında gelmektedir. Böylece Tür-

²⁵ Dış Ticaret verileri ile ilgili tablo ve grafikler, T.C. Ticaret Bakanlığı, Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü'nün "Cezayir Ülke Profili (2020)" raporundan alınmıştır.

²⁶ "Türkiye-Cezayir Dış Ticaret Hacmi 5 Milyar \$'a Çıkarılabilir", Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, 28 Kasım 2020.

²⁷ "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türkiye-Cezayir serbest ticaret anlaşması için gerekli adımlar süratle atılacak" Anadolu Ajansı, 26 Ocak 2020.

Tablo 6: Türkiye'nin Cezayir ile Ticareti

Kaynak: Trademap

kiye, Cezayir'i ihtiyacı olan enerji kaynaklarını tedarik edebileceği bir ortak olarak görürken, Cezayir ekonomisi de geliştirmek istediği sektörel çeşitliliği Türkiye gibi farklı sanayi kollarında yetkinliği bulunan ülkelerin yatırımları üzerinden sağlamayı amaçlamaktadır. Bu altyapıdan hareketle 16 Mayıs 2022'de Türkiye'nin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Fatih Dönmez ve Cezayirli mevkidaşı Muhammed Arkab tarafından iki ülke arasında Madencilik Alanında İşbirliğine İlişkin Mutabakat Zaptı imza altına alınmıştır.

Bu noktada Türkiye ve Cezayir arasındaki ekonomik iş birliği; yatırımlar ve dış ticaret üzerinden şekillenmektedir. Türkiye, Cezayir'den daha çok sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) gibi hidrokarbon kaynakları ithal ederken ihraç ettiği ürünler ise kara yolu taşıtları

yan sanayi ürünleri, pistonlu motorlar, inşaat malzemeleri, demir ve çelik ürünleri, petrokimya ürünleri, tekstil ve gıda ürünlerinden oluşmaktadır. Enerji alanında ve sanayi ürünleri ticaretinde önemli ortaklıklara sahip olan Türkiye ve Cezayir arasında son yıllarda karşılıklı olarak önemli yatırımlar gerçekleşmiştir. Bu kapsamda Türkiye enerji alanında, Rusya ve İran'a olan bağımlılığını azaltmak amacıyla son yıllarda Katar, Cezayir ve Nijerya gibi ülkelerden LNG ithal ederek tedarikçilerini çeşitlendirmektedir. Türkiye, 2020 Ocak-Haziran döneminde 2 milyar 991 milyon metreküp ile en fazla doğalgazı Cezayir'den ithal etmiştir.²⁸ LNG'nin doğalgaz ithalatında payının artması enerji alanında Türk-Cezayir ortaklığını geliştirecektir. Yine enerji alanında Cezayir'in milli enerji şirketi SONATRACH ve Türk şirketleri

²⁸ "Türkiye'nin Rusya ve İran'dan gaz ithalatında sert düşüş", *Anadolu Ajansı*, 24 Ağustos 2020.

Rönesans ve Bayegan arasında Adana'da Yumurtalık Serbest Bölgesinde 1 milyar dolarlık petrokimya yatırımı yapılması konusunda 2018 yılında bir anlaşma yapılmıştır.²⁹ Cezayir tarafından sağlanan hammadde imkanıyla burada yıllık 450 bin ton polipropilen üretilmesi hedeflenmektedir. Polipropilen otomotiv yedek parçaları, tekstil ve gıda ambalajı gibi çeşitli sektörlerde kullanılan termo-plastik bir polimerdir.³⁰

Demir-çelik sektöründe Türkiye'nin önde gelen şirketlerinden Tosal Holding, Cezayir'e 2013 yılından itibaren birinci etapta 500 milyon, ikinci etapta 250 milyon ve üçüncü etapta 1,6 milyar dolarlık "Mega Proje" diye adlandırdığı proje üzerinden yaptığı ve yapmaya devam ettiği yatırımlarıyla Türkiye'nin ve Cezayir'in inşaat başta olmak üzere çelik alanındaki çeşitli ihtiyaçlarını karşılamaktadır.³¹ Cezayir'de toplamda 2,5 milyara yaklaşan yatırımlarıyla Tosal Holding Başkanı Fuat Tosalı, DEİK Türkiye-Cezayir İş Konseyi başkanlığıyla da iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerde köprü görevi üstlenmektedir. Tosal Holding, Cezayir'de doğrudan ve dolaylı olarak binlerce kişiye istihdam sağlamaktadır. Aynı şekilde Türk-Cezayir ortaklı ÖZMERT şirketi de 2017 yılında demir çelik alanında Ain Temouchent vilayeti Tammazoura sanayi bölgesinde vilayetin en önemli yatırımı olan çelikhane (çelik kütük üretim tesisi) yatırımı ile 400 kişiye istihdam sağlamak ve ek yatırımlarıyla yıllık 400 bin ton sıvı çelik üretimi yapmayı hedeflemektedir.³²

Bununla beraber tekstil alanında Türkiye'den TAYPA şirketinin yatırımları mevcuttur. Cezayir ortaklı Tayal Spa adıyla kurulan girişim sayesinde, Cezayir'in Relizane vilayeti Sdi Khettap endüstri bölgesinde, yaklaşık 1,5 milyar dolarlık bir tekstil üretim merkezi kurulmuştur.³³ Avrupa ve Akdeniz'in en büyük tekstil üretim merkezi olan tesis, ilk etapta 10 bin kişiye, on yıl içerisinde ise 25 bin kişiye istihdam sağlamayı hedeflemektedir.³⁴ Türkiye'nin Cezayir'deki bir diğer yatırım alanı ise inşaat sektörüdür. Türkiye, dünyada Çin'in ardından dünyanın en iyi müteahhitlik firmalarına sahiptir.³⁵ Cezayir'de de 30'dan fazla Türk inşaat firması çeşitli üst ve alt yapı projeleri üstlenmekte ve Cezayir'in ihtiyacı olan konut projeleriyle yatırımlar yapmaktadır.³⁶

Görüldüğü gibi Türkiye ve Cezayir arasında farklı sektörlerde ortak girişimler kurulmakta ve yatırımlar yapılmaktadır. Öte yandan Cezayir, ticaret dengesini korumak ve bütçe açığını kapatabilmek için ithalatı kısıtlayıcı tedbirler uygulamaktadır. Yerli sanayinin ve ekonominin gelişmesini sağlamak amacını da içeren bu tedbirler sonucunda oluşan yüksek gümrük vergi oranları, Cezayir'e ihracat yapacak Türk şirketlerinin geri adım atmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda Türkiye ve Cezayir'in mutabık kalacağı ve yakın gelecekte hayata geçireceği serbest ticaret anlaşması büyük önem arz etmektedir. Böylece Cezayir, Türkiye ile geliştireceği ticari ilişkilerle hem Türk yatırımcıların Cezayir'e gelmesini teşvik edecek hem de Türk şirketleri ile kuracağı ortak

²⁹ "Türkiye ile Cezayir arasında 1 milyar dolarlık anlaşma", *Anadolu Ajansı*, 27 Şubat 2018.

³⁰ Omar Bouacha, "2002 Sonrası Türkiye-Cezayir ilişkileri", Yüksek Lisans Tezi (Medeniyet Üniversitesi), Ağustos 2018, s. 71.

³¹ "Tosalı Iron Steel Industry Algeria", *Tosalı Holding*, Yurtdışı İştirakler.

³² Omar Bouacha, "2002 Sonrası Türkiye-Cezayir ilişkileri", Yüksek Lisans Tezi (Medeniyet Üniversitesi), Ağustos 2018, s. 74-75.

³³ A.g.e. s. 75.

³⁴ Taypa Tekstil, <https://www.taypa.com.tr/kurumsal/grup-sirketleri/yurt-disi/tayal/>

³⁵ "Türk müteahhitleri dünyanın en iyileri arasında", *Anadolu Ajansı*, 23 Ağustos 2018.

³⁶ "Müteahhite yurt dışından iş var: Cezayir'deki konutlar tamamlandı", *Yeni Şafak*, 4 Temmuz 2020.

girişimler vasıtasıyla AB ve Afrika pazarında söz sahibi olacaktır.

Ek olarak Cezayir, İtalya ve Türkiye arasında Avrupa ve Afrika arasında Akdeniz üzerinde oluşturulması planlanan deniz nakliye rotaları için Tunus ile birlikte önemli bir aktör konumundadır. Türkiye-İtalya-Tunus ticaret koridoru olarak tanımlanan rotada Cezayir ürünleri, bu ülkelerle birlikte farklı piyasalara ulaşacak ve Cezayir vasıtasıyla Türk ve İtalyan ürünleri

de Sahra altı Afrika ülkelerine ulaştırılacaktır.³⁷ Jeopolitik ve jeostratejik çerçevede büyük bir potansiyeli barındıran bu deniz nakliye rotası Akdeniz'de ticaretin giderek gelişmesine ve kıyıdaş ülkelerin zenginleşmesine olanak sağlayacaktır. Avrupa-Afrika-Asya nakliye rotaları bağlantısı kapsamında Türkiye ve Cezayir'in stratejik konumları, ekonomik iş birliği fırsatlarını arttıracak bir diğer faktör olarak değerlendirilmelidir.

³⁷ Michael Tanchum, "Italy and Turkey's Europe-to-Africa Commercial Corridor", *A/ES*, Fokus, October 2020.

SONUÇ

Libya krizi, Doğu Akdeniz'deki güç mücadelesi, Çin'in Afrika'da artan nüfuzu, AB ülkelerine yönelik göç dalgası, Fransa'nın Afrika'da giderek nüfuz kaybetmesi ve Sahraaltı Afrika'da istikrarsızlık ve terörle mücadele gibi konular Cezayir'in bölgesel pozisyonunu sorgulamasına sebep olmuştur. Bununla birlikte Cezayir'in Akdeniz ve Sahraaltı Afrika arasındaki jeopolitik konumu, doğal kaynakları ve genç, kalabalık nüfusu, bölgenin güçlü ordularından birine sahip olması, bölgesel bağlamda pozisyonunu stratejik hale getirmekte ve Cezayir'in bölgesel olarak hesaba katılması gereken aktörlerden birisi olmasını sağlamaktadır. Hirak protestoları ile siyasi dönüşüm içerisindeki Cezayir, çevresindeki bölgesel istikrarsızlıklar karşısında hem iç politikada hem de dış politikada önemli kararlar almakta ve ulusal güvenliği için Türkiye ile ortak endişeler taşımaktadır.

Türkiye'nin de Doğu Akdeniz'deki enerji güvenliği bağlamında Libya Krizine dahil olması ve Libya'da UMH'ya olan desteğini "Mavi Vatan" doktrininin bir parçası olarak görmesi, aynı şekilde Cezayir'in sınır komşu-

su Libya'daki istikrarsızlığı ulusal güvenliğine bir tehdit olarak algılaması iki ülkeyi güvenlik bağlamında ortak noktada buluşturmaktadır. Aynı şekilde Macron'un agresif politikaları ve tutarsızlığı Türkiye ve Cezayir açısından sorunlu başlıklar olarak değerlendirilmektedir. Güvenlik perspektifinde iki ülkenin orduları arasında etkileşimi arttırmak adına yapılacak askerî ortaklıklar ve savunma sanayi alanındaki iş birlikleri Libya başta olmak üzere bölgesel istikrarsızlıkları önleyici kapasiteye sahip olacaktır. Bu bağlamda geniş yüzölçümü ile sınır kontrolünün güç olduğu Cezayir'de ordunun Türk İHA ve SİHA'larına sahip olması hem sınır güvenliğini sağlayacak hem de terörle mücadelede önemli kazanımlara sebep olacaktır.

Öte yandan özellikle Cumhurbaşkanı Tebbun'un son ziyareti ile birlikte Türkiye ile kurulan ekonomik iş birlikleri, Cezayir'i Birleşik Krallık ile Türkiye arasındaki serbest ticaret anlaşmasına benzer bir anlaşmayı gündeme almaya itebilir. Böylelikle hem Türk yatırımcıları ülkeye daha fazla çekebilir, hem de hidrokarbon yakıtlara bağlı ekonomisine

karşı sektörel çeşitliliği Türk sanayi şirketlerinin tecrübelerinden faydalanarak sağlayabilir. Bu durum ülkede genç nüfusun istihdamı için iş alanları yaratılmasını sağlayacak. Ayrıca Türkiye vasıtasıyla Birleşik Krallık ve Asya pazarlarına yönelik yatırım ve girişimlerle Cezayir ekonomisi, farklı ticari açılım imkanlarına sahip olabilecektir. Böylece Cezayir, Çin ile gelişmekte olan ekonomik ilişkilerini Türkiye bağlantısı aracılığıyla Demir ve Kara İpek Yolu ticari rotasına ulaştırma imkanına erişecektir.

Sonuç olarak Türkiye-Cezayir ilişkileri sahip olduğu ortak perspektifler, ortak güvenlik endişeleri ve büyük potansiyele sahip askerî ve ekonomik iş birliği fırsatlarıyla geleceğe yönelik bölgesel olarak kritik bir rolü üstlenmektedir. Bu bağlamda ortak noktalar ışığında iş birliği fırsatları değerlendirilerek gelecek vizyonunun karar vericiler tarafından inşa edilmesi hem bölgesel istikrarsızlıkların sona erdirilmesine hem de bölgesel güç dengesinin değişmesine sebep olacaktır.

KAYNAKÇA

- "Akar: Türk unsurlarına yapılacak herhangi bir saldırı girişiminde katil Hafter unsurları meşru hedef olarak görülecektir", *Anadolu Ajansı*, 27 Aralık 2020.
- "An Overview of Russia-Algeria Military Cooperation", *New Defence Order Strategy*, 21 April 2020.
- "Anger in Algeria after Threats by Libya's Haftar to 'Spread War' to it", *Asharq Al-Awsat*, 10 September 2018.
- "Cezayir Libya konusunda güçlü adımlarla etkinliğini artırıyor", *Anadolu Ajansı*, 13 Ocak 2020.
- "Cezayir Ülke Profili", *T.C. Ticaret Bakanlığı*, Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü, 2020.
- "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türkiye-Cezayir serbest ticaret anlaşması için gerekli adımlar süratle atılacak" *Anadolu Ajansı*, 26 Ocak 2020.
- "Data for all countries from 1988-2020 in constant (2019) USD", *SIPRI*, 2021.
- "Fransa'da İslamcı bölücülükle mücadele yasası meclisten geçti", *DW*, 16 Şubat 2021.
- "Fransa'nın 'özür dilemeksiz'in' hazırlattığı raporla sömürge geçmişiyle yüzleşme çabası Cezayir'de tepkiyle karşılandı", *Anadolu Ajansı*, 29 Ocak 2021.
- "Hafter'den tehdit: Türkiye savaşı seçti", *Sözcü*, 26 Aralık 2020.
- "Kuzey Afrika'da Silahlanma Yarışı Devam Ediyor", *C4 Defence*, 27 Kasım 2020.
- "Müteahhite yurt dışından iş var: Cezayir'deki konutlar tamamlandı", *Yeni Şafak*, 4 Temmuz 2020.
- "Tosyalı Iron Steel Industry Algerie", *Tosyalı Holding*, Yurtdışı İştirakler.
- "Türk müteahhitleri dünyanın en iyileri arasında", *Anadolu Ajansı*, 23 Ağustos 2018.
- "Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı ile Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti Millî Savunma Bakanlığı Arasında Askerî Eğitim Alanında İş Birliği Anlaşması", *Resmî Gazete*, Karar Sayısı: 2009/15369, 6 Eylül 2009.
- "Türkiye ile Cezayir arasında 1 milyar dolarlık anlaşma", *Anadolu Ajansı*, 27 Şubat 2018.
- "Türkiye ile Cezayir arasında 15 anlaşma imzalandı", *Anadolu Ajansı*, 15 Mayıs 2022.
- "Türkiye ve Cezayir Libya'da beraber hareket etmek için anlaştı", *TRT Haber*, 26 Ocak 2020.
- "Türkiye ve Cezayir'den 'her alanda' işbirliği", *Habertürk*, 26 Ocak 2020.
- "Türkiye'nin Rusya ve İran'dan gaz ithalatında sert düşüş", *Anadolu Ajansı*, 24 Ağustos 2020.
- "Türkiye-Cezayir Dış Ticaret Hacmi 5 Milyar \$'a Çıkarılabilir", *Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı*, 28 Kasım 2020.
- "Türkiye-Libya arasındaki deniz yetki alanları anlaşması, Doğu Akdeniz'de dengeleri değiştirdi", *Anadolu Ajansı*, 27 Kasım 2020.
- Abdenmour Toumi, "Algeria's Military Changes and New Doctrine" Analysis No: 271, *ORSAM*, 30 Kasım 2020.
- Azzedine Layachi, "People's Democratic Republic of Algeria", *The Government and Politics of the Middle East and North Africa*, ed. Mark Gasiorowski, Sean L. Yom, New York: Routledge, 2018.
- Ferhat Polat, "Algeria's Role in Libya", *TRT World Research Centre*, 24 April 2020.
- Jalel Harchaoui, "Too Close For Comfort: How Algeria Faces the Libyan Conflict", *Security Assessment in North Africa*, July 2018.

Kazım Keskin, "5 Soru: Fransa İslam Yasası", *SETA*, 20 Şubat 2021.

Michael Tanchum, "Italy and Turkey's Europe-to-Africa Commercial Corridor", *A/ES*, Fokus, October 2020.

Omar Bouacha, "2002 Sonrası Türkiye-Cezayir İlişkileri", Yüksek Lisans Tezi (Medeniyet Üniversitesi), Ağustos 2018.

Taypa Tekstil, <https://www.taypa.com.tr/kurumsal/grup-sirketleri/yurt-disi/tayal/>

www.orsam.org.tr

[orsamorgtr](https://www.youtube.com/orsamorgtr)